

LXI. évf. 2017. 6. szám

MŰEMLEKVÉDELLEM

MŰEMLEK- VÉDELLEM

LXI. évf. 2017 6. szám Ára: 850 Ft

MŰEMLÉKVÉDELEM

A MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM FOLYÓIRATA

LXI. évf.

2017

6. szám

Alapította: Gerő László

Szerkesztőbizottság: Bozóki Lajos, Galik Gábor, Krähling János, Ritoók Pál,
Ujlaki Zsuzsánna, Velladics Márta, Veöreös András

Főszerkesztő: Vukoszávlyev Zorán

Szerkesztőségi asszisztens: Lengyel Zita

Szerkesztőség: Miniszterelnökség – Társadalmi és Örökségvédelmi Üggyekért, valamint Kiemelt Kulturális Beruházásokért Felelős
Helyettes Államtitkárság – Kulturális Örökségvédelmi és Kiemelt Fejlesztési Főosztály
1014 Budapest, Táncsics M. u. 1.

Telefon: 795-3273, e-mail: zita.lengyel2@me.gov.hu

Előfizetésben terjeszti az Építészeti Tájékoztatói Központ Kft. Előfizetési díj 2017. évre: 4680,- Ft
Példányonként megvásárolható az ÉTK Kft. könyvesboltjában (1074 Budapest, Hársfa u. 21.) és bizományosoknál
(FUGA; TERC Kft.; Írók boltja). Egy szám ára: 850,- Ft

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENT

Vukoszávlyev Zorán: Műemlékvédelem és integritás / <i>Protection of Historic Monuments and integrity</i>	229
Fülöp András: Egy barokk templom Somogy és Tolna határán. Adatok a kányai római katolikus templom építéstörténetéhez / <i>A baroque church on the borderline of Somogy and Tolna County. Datas on the history of the Roman Catholic Church in Kánya</i>	233
Gál-Hevér Dominika - Gál Szabolcs: 'Közösségben az Úr asztalánál' – Református templomok építésze a két világháború közötti Magyarországon / <i>In community at the Lord's table - The architecture of Calvinist Churches between the two world wars in Hungary</i>	244
Karácsony Rita: Külföldre kényszerült '56-os építészek életútja és munkássága – adatok egy építészettörténeti kutatásból / <i>The life and work of architects forced abroad in '56 – data from a one-year long architectural historical investigation</i>	276
Urbán Erzsébet: Fal mögé rejtve – A Salm és Schwarzenberg paloták helyreállítása új, közös fogadóépület kialakításával (Hradzsín tér, Prága, Csehország) / <i>Hidden behind the wall – Renovation of the Salm and Schwarzenberg palaces with evolving a new, shared reception building</i>	295
Rekonstruált műemlékvédelem / <i>Reconstructing monument-protection</i>	
Vukoszávlyev Zorán: A simontornyai vár 1964-75. évi helyreállítása / <i>Reconstruction works on Simontornya fortress in 1964-75</i>	310
Jelentés / <i>Report</i>	
Velladics Márta: A mi 21. századunk / <i>Our 21st century</i>	324

A folyóirat tanulmányai lektoráltak.

*A lapszám vendégszerkesztői, lektorai: Gaylhoffer-Kovács Gábor, Győr Attila, Horogszegi Tamás,
Nagy Gergely, Nagy Veronika, Praksfalvi Endre, Zsembery Ákos*

*A címlapon a két világháború között épített református templomok alaprajzainak kronologikus sora
(Gál-Hevér Dominika és Gál Szabolcs grafikája) szerepel*

Lapalapító: Miniszterelnökség

A folyóirat az Építészeti Tájékoztatói Központ Kft. gondozásában készül

Felelős vezető: Mohr László ügyvezető igazgató

Kiadói szerkesztő: Karácsony Tiborné kiadóvezető

1074 Budapest, Hársfa u. 21. Telefon: (06-30) 278-4247, e-mail: e.karacsony@etkkft.hu

Tipográfia: WOW Stúdió Kft.

Nyomdai munkák: Séd Nyomdaipari Kft.

Azonossági szám: 11/2018

INDEX: 25 585 ISSN: 0541-2439

MŰEMLÉKVÉDELEM ÉS INTEGRITÁS

Vukoszávlyev Zorán

PROTECTION OF HISTORIC MONUMENTS AND INTEGRITY

Buildings carrying the cultural traditions of our country, towns and villages, and – as prominent treasures of the environment – defining their images and framing our historical and national identity are part of the irreplaceable heritage of our nation's history, culture and art. These constructions as monuments – regardless of their ownership – are shared cultural treasures of the whole nation, and there is a need for national cooperation to protect them. It is a public interest to ensure their maintenance and appropriate use, and to make them accessible to the whole society.

As it has been recognized that the tendency of reevaluating the traditions of the past has become stronger all over the world in the last few years, the careful maintenance and sustainable development of the constructed heritage became an important strategic issue and gained financial support from several sources. It is not only important from the perspective of the touristic sector to promote the role of the built environment in passing on traditions, but our monuments – always representing their own era – are also important elements of our nation's identity.

During its history, a monument's value is increased by non-material factors which can also be characterized and evaluated. This social value – similarly to the material value – increases with the age of the monument and with the number of its modifications. The sustainable maintenance of a historical monument represents the caring behaviour of a new age. Renovations have significant social importance as besides their function as touristic sights with attached services, these sites also contribute to the promotion of gastronomy and arts education, and to the strengthening of individuals' bonds with the general Central-European culture. The communication of these values, the exploration of the related national values and their positioning in the history of European Culture enhance continuous learning at different ages, local and regional cultural identity and relationships within society and among nations.

The aim of the sustainable development of the built environment, more specifically the renovation of monuments, is to create usable buildings available for certain functions. It is not acceptable to preserve and maintain a monument for its own sake only to keep its historical or aesthetic values. The architectural heritage – with its historical and contemporary elements – plays an important role in our quality of life: starting from our attachment to our history, through its modern use, it also represents our faith in the future. In addition to the beauty of the sites, their psychological effect is also significant: besides shaping the self-image of our society, they also influence its physical well-being.

Hazánk történelmének, kultúrájának és művészetének pótolhatatlan örökségét képezik azok az alkotások, amelyek a környezet kiemelkedő értékeiként az ország és az egyes települések arculatának jellegzetes meghatározói, **kulturális hagyományainak hordozói**, s egyben a történelmi és nemzettudat formálói. Ezek az alkotások, mint műemlékek – a tulajdonjogra való tekintet nélkül – az egész nemzet közös kulturális kincsei, védelmük nemzeti összefogást kíván. Fenntartásuk, jelentőségükhöz méltó használatuk és az egész társadalom számára való hozzáférhetővé tételük közérdek.

A kulturális örökség leglátványosabb szegmense a **materializált emlékként identitáshordozó értékkel bíró épített kulturális örökség**. Felismerve az utóbbi években világszerte felerősödő tendenciát a múlt hagyományainak újraértékelésére, az épített örökség gondos megőrzése és fenntartható fejlesztése több gazdasági síkon is hathatós támogatást nyert el, kitüntetett stratégiai téma. Nem csak a turisztikai ágazat fontosságára tekintettel kell épített környezetünk hagyományörökítő szerepét erősíteni, hanem a nemzeti önazonosság fontos elemei is a minden adott kor reprezentánsaként jelen lévő műemlékeink.

Az emlék értékéhez történelme során **nem anyagi természetű értéknövelő hatások** is adódnak, amelyek szintén jellemezhetők, értékelhetők. E társadalmi érték – az anyagi értékhez hasonlóan – az emlék korával és a rajta végrehajtott változtatások számával nő. Ezek a változások, bár alapvetően társadalmi érdeket kívánnak szolgálni, nem mindig egyeznek meg a műemlék egységes művészeti értékének megőrzése elvével. Egy történelmi emlék fenntartó megújítása akkor jár helyes úton, ha nem önmaga reprezentációjának elsődleges céljával, hanem a nemzeti örökség széles körű társadalmi érdekében azonosulva korának oly gondoskodó magatartásáról ad számot, mely alapvetően a műérték megőrzését célozza. E szemlélet egy gyarapodó műemlékállományt eredményez, mely sokszínűségében gazdag, diverz, de egységes identitás-mintázatot hordoz. Ennek eléréséhez szélsőségesen pragmatikus megközelítés nem alkalmas – sem történelmi korszak, sem típus, sem forma, és ugyanakkor sem tervezési módszer, sem karta-szellem, sem ideológiai prekonceptió kizárólagossága nem vezet fennmaradó érték teremtéséhez.

Egy műemléki érték kordokumentumként való felújítása lehetőség annak időleges megőrzésre, de csakis folyamatos karbantartás általi állagmegőrzés biztosít hosszútávú fenntarthatóságot. Az integrált szemléletű műemlékvédelem tudja elérni a társadalmi beágyazottság magas fokát, nem elsődlegesen turisztikai látványossága okán, hanem a kapcsolódó beépülő szolgáltatások által: a gasztronómia, a művészeti nevelés, az általános közép-európai kulturális kötődés megerősítésére adnak lehetőséget a komplex fenntarthatósági szemlélettel létrehozott beavatkozások az egyén, a közösség, a nemzet számára. A **műemlék művészeti és történelmi értékei egységének kommunikálása**, a hozzá kapcsolódó nemzeti önazonosság-értékek feltárása és azok európai kultúrtörténetben való elhelyezése komplex bemutatást tesz lehetővé. Ezen egység megértése és megélése több életszakaszban is a folyamatos tanulás által erősödő kapcsolódást, a lokálistól a regionális szintekig kitérő kulturális identitás-élményt, a társadalmon belüli és nemzetek közötti kötődés megerősítésének eszközévé nemesíti a műemlékgondozást.

Az épített környezet fenntartható fejlesztése, ezen belül is a műemlékek helyreállításának célja használható, funkciót ellátni képes épületek létrehozása. Öncélú, csak az emlék történelmi, régiség, vagy esztétikai értékének megőrzése és fenntartása nem fogadható el. Az **integrált műemlékvédelem** / épített kulturális örökség fenntartása érdekében állami irányítóinak felelőssége a források megtalálása, gondos hozzárendelése és legjobb hasznosítása – az épített örökség megújítása tehát nem öncélú programokként, hanem komplex kulturális, művelődési, szabadidős-turisztikai célokkal kettős eredményeket ér el. Az építészeti környezet – annak történelmi és kortárs elemei is – mai életminőségünk meghatározó tényezői: a történelmünkhöz kötődésből kiindulva, a jelen korszerű használatán át a jövőbe vetett hit letéteményesei. Az esztétikai élményen túl pszichikai hatásuk sem elhanyagolható – így társadalmunk önképének formálásán túl annak konkrét fizikai létformájára is hatással bírnak.

2014-ben a Miniszterelnökséget vezető miniszter irányítása alá került a kulturális örökségvédelem korábban megosztott feladat- és hatásköre. 2017. január 1-ével megszűnt a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ. A műemlékvédelem és a szélesebb örökségvédelem nemzeti szintű koordinációjának **legfelsőbb szintje** a Miniszterelnökségen önálló területi helyettes államtitkárság keretén belül főosztályi szintre került. Az örökségvédelem irányelveinek meghatározása, a törvényi szabályozás készítése és végrehajtásának szakmai vezetése mellett a miniszter által delegált feladatként a helyettes államtitkárság feladatai között található a civil örökségvédelmi szervezetekkel történő kapcsolattartás és az örökségvédelmet érintő kormányzati programok szakmai segítése.

1. kép Táncsics Mihály utca 1. Országos Műemléki Felügyelőség (Forster Központ) aulája az átadás után

A magyar műemlékvédelem lapjának 61. évfolyama záró számát tartja kezében az olvasó. A 2017-es év számos átalakulási folyamata közt a műemlékekkel kutatói, restaurátori és építésztervezői megközelítéssel is foglalkozó tudományos folyóirat fennmaradt. Megújulása – mely a lapszámot fellapozva érzékelhetővé válik vizuálisan és tartalmilag is – nem törvényszerű. Abból a meggyőződésből történik, hogy a hagyományos értékeken nem túllépve, hanem azokat a korábban is markánsan képviselt **tartalmi irány mentén tovább gazdagítja**. Ennek része kell legyen a két világháború közötti építészeti örökségünk összehasonlító elemzése, az 1945-öt követő korszak hazai építészeti alkotásainak nemzetközi szinten is számon tartható értékeinek feltárása és a korszerű műemléki gyakorlat nemzetközi példáinak értékelése mellett saját műemlékvédelmi örökségünk újraolvasása is.

A 2017. évben felállított új szerkesztőbizottság köszönettel tartozik a folyóirat magas tudományos színvonalát és tartalmi gazdagságát biztosító, a műemlékvédelem területén elméleti és gyakorlati munkásságukkal is meghatározó egykori tagoknak – kiket az egyes lapszámok kolofonjai örökre regisztráltak. Mégis egy név kiemelését engedjék meg: a szakpublikációk gondozását szó szerint is atyai ellátó *Bardoly Istvánnak* szóljon külön elismerő köszönetünk. Az új szerkesztőbizottsági struktúra a legszélesebb társadalmi bázisra helyezi a folyóirat szakterületi kapcsolatait – tagjai a hazai örökségvédelem, műemlékgondozás és tudományos kutatás kormányzati és társadalmi szerveinek, valamint civil szervezeteinek képviselői.

A főszerkesztői köszöntő Budapesten, a Táncsics Mihály utca 1-ben íródott.

AUS DEM INHALT

Zorán Vukoszávlyev: *Denkmalschutz und Integrität*

Gebäude, die die kulturellen Traditionen unseres Landes, Städte und Dörfer tragen und - als herausragende Schätze der Umwelt - ihre Bilder definieren und unsere historische und nationale Identität gestalten, sind Teil des unersetzbaren Erbes der Geschichte, Kultur und Kunst unseres Landes. Diese Gebäude als Denkmäler sind - unabhängig von ihrer Eigentümerschaft - gemeinsame Kulturschätze der gesamten Nation, und es bedarf nationaler Kooperation, um sie zu schützen. Es ist ein öffentliches Interesse, ihre Erhaltung und angemessene Nutzung sicherzustellen und sie der gesamten Gesellschaft zugänglich zu machen. 229

András Fülöp: *Eine Barockkirche an der Grenze von Somogy und Tolna County. Daten zur Geschichte der römisch-katholischen Kirche in Kánya*

Das Dorf Kánya befindet sich im Komitat Somogy, südlich von Tab, zwischen malerischen Hügeln. Über den Name des Dorfes fällt diejenigen, die in Archäologie bewandert sind, wahrscheinlich die berühmte wagenförmige Urne ein. Der aus der Spätbronzezeit – frühe Eisenzeit stammende Fund kam in der 1930-er Jahre zum Vorschein in der Grenze des Dorfes, und heutzutage kann man im Mór Wosinszky Museum in Szekszárd ansehen. Jetzt möchten wir aber über die andere Sehenswürdigkeit des Dorfes, über die Römisch-Katholische Kirche diskutieren. Die Baugeschichte der kleinen Barockkirche enthält das gemeinsame Schicksal der südtransdanubischen kirchlichen Orte. Die Kirche steht bei der Mündung des nord-südlichen Wegs zwischen Tab und Bedegkér und des in diesem vom Osten, von Tengőd beitretenden Wegs. Die Renovierung der Fassaden begann aus

Bewerbungsförderung am Ende 2013. 233

Dominika Gál-Hevér - Szabolcs Gál: *In Gemeinschaft am Tisch des Herrn*

Die Forschung konzentriert sich auf die calvinistische Linie der Reformation und ihre Kirchenkonstruktion, deren Epoche bisher wenig analysiert wurde. Im ungarischen Kirchenbau um die Jahrhundertwende wurde die Frage nach der Identifizierung des reformierten Kirchenbaus formuliert. Samu Pecz betonte die gemeinschaftliche Gestaltung des Raumes und der Zentrumbildung, er identifizierte sie als typische Raumform in der ungarischen Praxis, später - nach einem halben Jahrhundert - gab István Medgyaszay eine Analyse über die aktuellen Tendenzen. Doch die ideale Raumform war theologisch nicht genau definiert, die architektonischen Verpflichtungen zeigen eine gut identifizierbare Formeinheit durch die Theorie und die implementierten Kirchen. 244

Rita Karácsony: *Das Leben und Werk von Architekten, die im Jahre 1956 ins Ausland gezwungen wurden - Daten einer einjährigen architektonischen Untersuchung*

Nach der Revolution 1956 mussten viele Architekten und Architekt-Studenten aus Ungarn Zuflucht suchen. Während meiner einjährigen Forschung habe ich die Antworten auf solche Fragen gesucht, zum Beispiel welche Rolle die ungarische Unterricht und Erfahrungen während ihrer ausländischen Karriere spielte. Wie konnten sie die neuesten architektonischen Trends nach den ungarischen Erfahrungen anpassen? Mein Hauptziel war es daneben, mich mit den noch lebenden, 1956 ins Ausland fliehenden Architekten zu treffen und ihre Geschichten zu dokumentieren. In dieser Arbeit werden Pläne und Gebäude aus dem Zusammenhang herausgenommen, aber sie stellen gut dar, wer nach 1956 nach der Ansiedlung im Ausland welche Richtung wählte. Der Beginn der Karriere im Ausland wurde in fast allen Fällen durch die Erfahrungen an der Universität und in der eigenen und von den Staats- und (Kreis-) Räten beeinflusst. Die Architekten, die im Jahre 1956 ins Ausland gezwungen wurden, schlossen sich schnell der internationalen Architektur an, in der er sich definitiv an den Richtlinien einiger Tutoren und Meister an der Universität und ihren ersten ungarischen Arbeitsplätzen beteiligte. Sie hatten jedoch nicht die Möglichkeit, in der Entdeckung neuer Linien der ungarischen Architektur teilzunehmen. Mit einer mehr in die Tiefe gehenden Recherche der Karriere könnte eine Möglichkeit eröffnet werden, ungarische Pläne zu recherchieren, die auch im internationalen Kontext zu würdigen sind. 276